

2de Kritische Dialoog:

Burgervriend schap

Hoe kan de kracht van maatjesprojecten in het kader van de Wmo worden versterkt en uitgebreid?

Vriendendiensten en maatjesprojecten zijn er sinds hun ontstaan in de jaren negentig in soorten en maten. Ze hebben bewezen betekenisvol te kunnen zijn voor de betrokkenen. De relaties die daarin worden aangegaan zouden, in navolging van de ethicus Hans Reinders ‘burgervriendschappen’ genoemd kunnen worden. ‘Vriendschap’ is hier uitdrukking van een publieke deugd, die daadwerkelijk samenleven mogelijk wil maken. Burgervriendschap bestaat daar waar burgers voor elkaar medeburger zijn; men heeft deel aan elkaars leven zodanig dat ieder kan gedijen.

Zulke ‘burgervriendschappen’, lijken een uitgelezen mogelijkheid om de oriëntatie op participatie, die onder andere in de Wmo is neergelegd, te realiseren. Het actieve burgerschap van weerbaarder burgers ondersteunt het meedoen en erbij horen van burgers in kwetsbare posities.

Aan deze dialoog lagen de volgende vragen ten grondslag:

- » Onder welke condities worden burgers betrokken burgers, ‘burgervrienden’? Welke professionele infrastructuur is nodig om burgervriendschappen te doen slagen en hoe leiden we daarvoor sociale professionals op?
- » Welke positie nemen burgervriendschappen/maatjesprojecten in, in de transitie van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving?
- » Hoe dragen maatjesprojecten bij aan ruimte voor anders-zijn, aan een ander denken over anders-zijn, bestrijden ze stigma’s? Zou burgervriendschap tot de orde van de dag kunnen gaan behoren?

De dialoog werd geleid door **Geesje Tomassen**, oprichtster van de Vriendendienst in het Zoetermeerse project kwartiermaken, waar Doortje Kal haar proefschrift aan heeft gewijd. Geesje was ook lange tijd actief in het bestuur van de Vriendendiensten Nederland. Dit bestuur zorgde ervoor dat de Vriendendiensten onderdak kregen bij Mezzo: de Landelijke Vereniging voor Mantelzorgers en Vrijwilligerszorg.

Geïnviteerde deelnemers:

Els Ranshuijsen van Mezzo [www.mezzo.nl/vriendendiensten].
Esther den Breejen van het Oranjefonds. [www.ikwordmaatje.nl]
Marleen Botman, coördinator, en het duo **Dominick Bos** en **Christine Saxton** van de Amsterdamse Vriendendiensten [www.vriendendiensten.nl].
Hanne Deckers en **Chris Haesendonckx**, coördinatoren, en het koppel **Marie-Louise de Croock** en **Martine Kettermans** van *Een Paar Apart* uit Vlaanderen (zie pag.28).
Daniël Kruithof van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

Maatjesprojecten: het perspectief van de deelnemer

Geesje Tomassen: Ik wil deze dialoog beginnen met een citaat: *“Ik vond het erg fijn. Het was echt iets om naar uit te kijken. En als we samen buiten de deur zaten was het erg leuk. Je had een apart gevoel van binnen, van ik ben er even uit, het lijkt wel of ik even heel kort op vakantie ben. De Vriendendiensten geven je hoop, dat er toch iets is dat met sociaalheid te maken heeft. Want het probleem is, als je eenzaam bent kun je niet zo makkelijk vrienden maken.”* Aldus Dirk, deelnemer aan de Amsterdamse Vriendendiensten.

Marie Louise, hoe ging dat bij jou, hoe kwam je bij *Een paar apart* terecht?

Marie-Louise de Croock: Via *Recht-Op, Vereniging waarin armen het woord nemen* kwam ik bij *Een paar apart* terecht. Annemie en Chris waren coördinator van die groep. Ik kwam elke keer langs het Cultuurcafé van *Een paar apart* maar durfde niet naar binnen te gaan. Ik heb in armoede geleefd. Ik leefde tussen mijn vier muren. Mijn netwerk bestond uit de politie, maatschappelijk assistenten, de dokter. Ik had niemand! In *Recht-Op* leerde ik andere mensen in armoede kennen en daar heb ik zelfvertrouwen gekregen - dat had ik helemaal niet. Ge wordt mondiger. Het heeft nog een half jaar geduurd. Toen is Annemie mij uit mijn appartement komen halen: “En nu gaat gij!”.

Ik kwam uit mijn vier muren voor gewoon een tas koffie in het buurtcentrum waar *Een Paar Apart* het cultuurcafé houdt. Ik wil er ook bij horen en mijn plaats hebben in de maatschappij. Mijn wereld is door *Een Paar Apart* echt een stuk groter geworden. Ik dacht diep van binnen dat ik er geen recht op had, ‘s avonds uit te gaan, te genieten. Annemie heeft dat uit mijn hoofd gepraat.

Ik had ook mijn vooroordelen over niet-armen: die kunnen gaan waar ze willen, doen wat ze willen, hebben geld. Maar als je in duo op weg gaat, merk je dat zij ook hun zorgen en problemen hebben. Ge leert elkaars werelden kennen en voor elkaar open te staan en het (verschil) te verdragen.

Geesje: Hoe is dat met jou gegaan Dominick? Hoe zag jouw leven eruit?

Dominick Bos: Ik was opgenomen geweest in een psychiatrische kliniek, en had liever geen contact. Maar ik moest ook aan mijn toekomst denken, verder vooruit komen. Het maatje heeft mij absoluut geholpen om weer meer naar buiten te gaan. Mijn contact met mijn maatje Christine is onderdeel van mijn herstel geweest.

Een paar apart en *Maatje ter plaatse*

In Vlaanderen worden mensen die in armoede leven gekoppeld aan mensen die niet in armoede leven, om samen als ‘een paar apart’ vooral de wereld van kunst en cultuur te verkennen.

In Vlaanderen wordt tevens werk gemaakt van wat ook wel ‘het maatje ter plaatse’ wordt genoemd: op de plek waar iemand vanuit een kwetsbare positie vrijwilligerswerk wil doen, wordt een maatje gezocht om hem of haar zich thuis te laten voelen.

Ik ben door Christine ook zelfverzekerder geworden, waardoor ik nu ook van betekenis kan zijn voor andere mensen. Ik ben sinds kort bevriend met iemand zonder handen, die gepest werd. Toen heb ik gezegd: wat zijn jouw interesses? Dan gaan we gewoon dat doen. Voetbal? OK, dan gaan we gamen, voetbalspelletje doen.

We moeten er naartoe dat het normaal is dat je ook op andere mensen let. Dan zijn maatjesprojecten niet nodig.

Maatjesprojecten: het perspectief van de vrijwilliger

Geesje Tomassen: Martine, waarom heb jij je als maatje gemeld?

Martine Kettermans: Op de lagere school nam onze directrice ons al mee naar mensen die in armoede leefden. Dat vond ik fantastisch. Spijtig genoeg kon ik de studies niet doen om erin te werken. Ik ben niet gezond. Het is voor mij goed om toch naar buiten te komen. Ik kan mensen stimuleren, enthousiasmeren. Ik zing in een koor. Iemand zei: je moet naar het cultuurcafé. Dat is iets voor jou. Ik kan mensen mee krijgen. Tegen iemand die niet durfde heb ik bijvoorbeeld gezegd: ik ga met je mee naar huis als het niet goed gaat. Uiteindelijk hebben we gegierd van het lachen. In ben zelf ook niet in rijkdom grootgebracht. Ik denk niet in ‘soorten mensen’. Ik moet mijn vrijwilligerswerk wel stiekem doen. Het mag niet, want dan zou ik ook kunnen werken.

Christine Saxton: Ik had al wel vrijwilligerswerk gedaan, in Afrika. Ik ontmoette iemand op een verjaardag die over Vriendendienst vertelde. Ik kwam aan de praat... Ik ben 27 jaar. Ik heb een baan, een vriend, een huis, ik sport, waarom zou ik niet iets kunnen doen voor iemand anders? Een paar uurtjes kun je echt wel inbouwen. En het geeft mij vooral veel voldoening. Je wilt graag dat je iets betekent voor iemand. Dominick zegt dat hij iets aan mij heeft gehad. Het doet me deugd om te zien hoe hij is gegroeid. Ik had nog nooit met mensen met psychiatrische problemen te maken gehad. Mijn vrienden zeggen, oh wat goed dat je dat doet. Maar er is niemand die zegt, ja dat ga ik ook doen. Ze vinden het eng, staan niet open...

Aan het begin deden we vrij weinig. Het was moeizaam: beetje praten, elkaar leren kennen, wennen aan elkaar. Het was lastig en ook een beetje eng. Toen Dominick begeleid ging wonen, moest hij ook boodschappen doen, kwam hij al iets meer buiten. We gingen meer wandelen, koken ook. Hij kocht eten en dan gingen we samen koken en het opeten - dat soort dingen. Uiteindelijk zijn we ook wel eens naar een restaurantje geweest. Als je bedenkt hoe Dominick is gegroeid in die twee jaar, het is ondenkbaar.

Chris Haesendonckx: Bij *Recht-Op* maakten we de vaststelling dat mensen in armoede een beperkt sociaal netwerk hebben. De mensen die zij kennen leven met dezelfde problemen, òf het zijn hulpverleners. We vroegen ons af: hoe kunnen we ontmoetingen realiseren tussen mensen in armoede en mensen die niet in armoede leven. Cultuur leek ons een ideaal middel daarvoor. We experimenteerden eerst

Ook in Nederland bestaat de doorsnee vrijwilligersorganisatie uit blanke middenklassers. Twee factoren zijn daarvoor verantwoordelijk: sociaal-economische achterstand en verschillen in cultuur en traditie.

In het autochtoon vrijwilligerswerk zijn hoger opgeleiden actiever. Ze beschikken over de nodige kennis en vaardigheden, zijn zelfbewuster ook. Allochtonen doen overigens wel vrijwilligerswerk binnen het eigen netwerk, alleen noemen ze het niet zo. Ook zijn ze actief in eigen etnische organisaties. Bij de allochtone vrouwen speelt een gebrek aan assertiviteit en autonomie een rol en soms gebrekkige taalbeheersing. Het verschil in cultuur speelt bijvoorbeeld bij voetbal een rol: in Turkije worden de clubs gesponsord en wordt geen vrijwillige inzet gevraagd. Maar... veel vrijwilligersorganisaties zijn ook niet erg uitnodigend jegens nieuwelingen. En daar is heel goed iets aan te doen.

naar: Brigit Kooijman, in *Binnenlands Bestuur*, maart 2011

met culturele *groepsuitstappen*, maar we zagen dat de mensen niet over de grens kwamen: arme mensen hier, niet-arme mensen daar. Toen zijn we één op één gaan koppelen.

In Vlaanderen bestaan de doorsnee vrijwilligersorganisaties in sport, cultuur, natuur uit blanke middenklassers. Ons doel is om mensen met een andere culturele achtergrond aansluiting te doen vinden bij deze vrijwilligersorganisaties. We proberen daartoe convenanten te sluiten met deze organisaties. Daarvoor moeten we elkaar eerst leren kennen. De organisaties moeten ruimte willen creëren voor deze nieuwe vrijwilligers. Er is veel tijd ingekropen om organisaties zo ver te krijgen dat ze zeiden: wij willen erin meestappen! Wij hebben overigens het gevoel dat het klimaat daarvoor zeer gunstig is. Men voelt zich ethisch verplicht. Wij vragen commitment om peter- of meterschap op zich te nemen. Sinds augustus 2012 zijn een achttal duo's effectief aan het werk en er staan nog heel wat peters en meters klaar.

De mensen die al vrijwilliger zijn komen in een totaal andere leefwereld terecht: mensen in armoede, uit een ander land. Er is geen of weinig herkenning. De vrijwilligersorganisaties geven aan dat het hen niet lukt om extra tijd in de begeleiding te stoppen. Daarom hebben we ervoor gekozen dat duo's terecht kunnen bij een externe coach. In die ploeg van coaches hebben we grote diversiteit nagestreefd - om tenminste dáár herkenning zo groot mogelijk te maken, rolmodellen voor de nieuwe vrijwilligers aan te reiken.

Wat is er voor nodig?

Esther den Breejen: In 2008 organiseerden wij als Oranjefonds voor het eerst de mediacampagne *ikwordmaatje*. We stelden ons de vraag hoe we konden werven voor de koppelingen op basis van gelijkwaardigheid, en met de nadruk op dat het leuk is. Het moest er om gaan mensen tijdelijk een steuntje in de rug te bieden. We hebben de maatjesprojecten gevraagd of ze koppels hadden die op film het echte verhaal konden vertellen in 60 seconden. Dat haalt mensen over de streep. Gewoon laten zien hoe het is. Dat heeft gewerkt: de campagne leverde meer dan 2000 nieuwe maatjes op, en een verdrievoudiging van het bezoek aan de site ikwordmaatje.nl!

Ik spreek ook wel mensen die zich als vrijwilliger willen inzetten en zeggen, ik had het al veel eerder willen doen maar ik werd niet gevraagd. En de initiatieven stellen zich ook niet altijd gastvrij op. Prof. Lucas Meijs heeft zijn studenten allerlei projecten laten bellen om zich als vrijwilliger te melden. Bleken van de tien projecten er minstens acht alleen op heel specifieke momenten te bereiken te zijn, geen antwoordmogelijkheid te hebben, etcetera. Daar valt ook nog wat te winnen: er zijn genoeg mensen die wat willen maar hoe vang je ze op?

Marleen Botman: Ik heb nu tien jaar ervaring als coördinator. Je krijgt steeds meer mensenkennis, je leert contact te maken en je leert vooral tijd te nemen! Het gaat om het tot stand brengen van waardevolle contacten. Humor is daarbij ook belangrijk. Maar het is ook belangrijk te beseffen dat de ene groep zich makkelijker laat koppelen dan de andere. Er zijn aantrekkelijke en minder aantrekkelijke doelgroepen. Jongeren zijn geliefder dan bijvoorbeeld mensen uit de psychiatrie. Dus voor die laatste groep moet je je extra inspannen.

Er zijn gelukkig ook steeds meer bedrijven die tijd ter beschikking stellen. En wij als werknemers van de Regenboog krijgen nu ook de kans zelf een maatje te nemen. *Practice what you preach.*

En dan zijn er ook nog mensen die zelf psychiatrie-ervaring hebben. Als die geen maatje mogen zijn laat je wel veel potentiële vrijwilligers liggen. Maar als zij in een uitkeringssituatie zitten is dat soms een obstakel. Als je vrijwilligerswerk kunt doen, zegt men dan, dan kun je ook werken... Dan moet er eerst toestemming zijn van de toezienend geneesheer.¹

Chris Haesendonckx: Het is evident dat de duo's die met elkaar optrekken ongelijke kansen hebben gehad in het leven. Het gaat erom of men het fundamenteel ziet zitten om van mens tot mens met iemand in contact te treden. Mensen hebben ongelijke kansen gehad, maar zijn wel gelijkwaardig. *Evenwaardig* is, zoals eerder werd geopperd, misschien een beter woord. Maar het gaat erom, en dat vragen wij van mensen die instappen in ons project, of de vrijwilligers van mens tot mens in contact willen treden.

Els Ranshuijsen: De kwaliteit van een coördinator is affiniteit en betrokkenheid - ruimte voor anders-zijn; open staan en respectvol zijn. En je moet kunnen matchen, dan gaat het om intuïtie, zoeken naar gezamenlijke hobby's en passend temperament.

¹ Aan de oprichting van de Amsterdamse Vriendendienst lag overigens de hartgrondige wens van veel DAC-bezoekers ten grondslag juist eens met *iemand van buiten de psychiatrie* op te kunnen trekken. Aan de andere kant wil je mensen met een psychiatrische ervaring natuurlijk niet voor eeuwig daarop vastpinnen. Sommige deelnemers hebben bovendien juist wel graag een maatje met psychiatrie-ervaring.

De transitie van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving

Daniël Kruithof: Ik geloof in die transitie, ook op grond van wat ik nu hoor. Ik geloof dat we samen beschikken over voldoende sociaal kapitaal. We hebben geen gebrek aan vrijwilligers, soms wel aan

Turkse en Marokkaanse jongeren met een licht verstandelijke beperking kampen met veel problemen, maar krijgen vaak niet de aandacht die ze nodig hebben.

Best Buddies Nederland is een maatjesproject dat zich inzet voor jongeren met een lichte verstandelijke beperking tussen de 16 en 35 jaar. Door de jongeren één op één te koppelen aan een leeftijdsgenoot zonder verstandelijke beperking, ontstaan er vriendschappen en groeit het sociale netwerk van de jongere met beperking. Het blijkt echter dat jongeren met een Marokkaanse of Turkse achtergrond slecht worden bereikt. Mede door het taboe dat in deze culturen rust op het hebben van een handicap, wordt er vaak niet over gepraat en geen hulp gezocht. Het Verwey Jonker instituut heeft onderzocht hoe deze jongeren beter bereikt kunnen worden. Het onderzoeksrapport bevat daarvoor diverse aanbevelingen.

Bulsink, Diane & Marjan de Gruijter, *Vriendschap opent een nieuwe wereld. Onderzoek naar Best Buddies projecten voor Turkse en Marokkaanse jongeren met een lichte verstandelijke beperking*, Verwey-Jonker Instituut, 2013

leuke inspirerende projecten. Als je uitgaat van wat mensen inspireert, als je uitgaat van hun betrokkenheid, dan geloof ik in de energie van de samenleving en is het een kwestie van faciliteren. In het welzijnswerk in Scheveningen, waar ik woon, *boomt* het vrijwilligerswerk.

Hoe kunnen we iedereen betrekken? Welke positie nemen maatjesprojecten daarbinnen in? Het is duidelijk dat vrijwilligers steeds meer autonoom willen zijn, hun eigen tijd in willen delen. Maatjesprojecten bieden die gelegenheid.

In hoeverre maatjes hulpverleners (kunnen) vervangen? En of dat de bedoeling moet zijn? Dat de overheid meer kan terugtreden, er minder zorgverlening nodig zal zijn, meer bezuiniging mogelijk? Ik weet niet of dat het uitgangspunt zou moeten zijn. We willen met elkaar veel meer halen uit die energieke samenleving. Omdat dat goed is voor die samenleving, omdat het de samenleving vitaliseert. Je leert weer je burens te groeten en op een prettige manier met elkaar te wonen en te leven.

Ja, we moeten 5 miljard bezuinigen, maar dat is punt twee. Ik hoop dat we zoveel mogelijk halen uit de *civil society*, de eigen kracht van burgers. Dat we dan wellicht met minder hulpverleners toekunnen, kun je een bijwerking noemen, en het is natuurlijk ook de hoop en de verwachting. Maar het is niet de *drive*!!

We moeten uitgaan van wat mensen beweegt en bezielt. Ik vind het heel mooi dat Dominick zei dat hij zelf nu weer iemand kan bezielen en inspireren. Dat is waar we naar toe willen, het is een prachtig voorbeeld van ongeorganiseerd vrijwilligerswerk. Je hoeft het niet eens zo te noemen, het heeft geen bemiddeling nodig, je doet het gewoon.

Er klinkt hoop uit jullie verhalen, ik hoor heel mooie dingen, ook heel verschillende geluiden. Ik vraag me natuurlijk af: gaan we het redden, gaan we het halen, lukt het om iedereen erbij te betrekken? Het hoeft niet je buurman te zijn of iedere buurman maar ik weet wel dat het leeft - dat is mijn roze bril. Dit is een mooi onderzoek denk ik.

Chris Haesendonckx: Wij hebben nu het programma *Mix & Match* lopen waarin mensen die actief zijn in vrijwilligersorganisaties zich verbinden met mensen die dat willen worden. Dit is uiteraard voortdurend in beweging: er vallen om allerlei redenen duo's weg, tijdelijk of permanent. *Mix & Match* is een experiment om uit te proberen of deze manier van 'aanhaken' werkt. Vandaar dat we vooralsnog naar niet meer dan tien duo's streven.

Bedoeling is wel om deze methodiek over te dragen naar andere organisaties of instanties waar men er dan ruimer mee aan de slag kan. We hopen dit te realiseren tegen midden 2014. We weten niet of het gaat lukken. De methodiek werkt goed, vinden we. Maar het is zeer arbeidsintensief: de helft van onze inspanning leidt tot de opstart van een duo, de andere helft dus niet. Dat is op zichzelf niet erg: elke beïnvloeding is OK. Maar helaas maakt niet iedereen op deze manier de balans op... En we vrezen daardoor voor de overdraagbaarheid in deze barre besparingstijden.

Marleen Botman: Wij krijgen als coördinatoren wel vragen binnen van hulpverleners die afwisselend met een vrijwilliger het contact met hun cliënt willen voortzetten, omdat hij voor minder hulp is geïndiceerd en er een gat dreigt te vallen. Dat kan soms heel goed, maar soms ook niet omdat geschikte vrijwilligers ontbreken! Wij hebben deelnemers binnen ons maatjesproject die echt heel moeilijk koppelbaar zijn, die echt moeilijk gedrag hebben.

En we krijgen ook wel vrijwilligers binnen die het gewoon een beetje leuk willen hebben. Dan blijf je met een groep zitten die heel graag een vrijwilliger wil, maar voor wie je niet zo makkelijk een vrijwilliger vindt met de juiste competenties en capaciteiten.

Kunnen maatjescontacten iets teweegbrengen in de maatschappij?

Loek Bevers (kunstenaar): Voor mij is *Een paar apart* een politieke actie op micro-niveau: een burgerinitiatief om mensen uit armoede en uit hun vier muren trekken.

Erwin Wieringa (coach en trainer voor mensen met een handicap): Een van de redenen waarom ik mijn werk zo interessant vind, is het volgende. Ik werk met mensen met probleemgedrag en zogenaamde stoornissen. Iemand heeft ooit voor mij uitgetekend hoe wij omgaan met iemand met een vlekje. Je gooit op een grote cirkel een inktvlek. Wij leren als het ware die inktvlek steeds groter te maken, gaan hem beschrijven, in kaart brengen, en uiteindelijk noemen we dat de handicapvlek: de hele cirkel is zwart geworden en we zien alleen nog de handicap. Maar uiteindelijk is het maar één eigenschap van de persoon in kwestie. Waar hij behoorlijk veel last van kan hebben. Armoede, het feit dat je dingen ziet die andere mensen niet zien, dat je dingen niet kan die andere mensen wel kunnen. Dat kunnen belangrijke belemmeringen zijn, maar het is maar een klein stukje van wie je bent als persoon.

Ik denk dat de truc is dat je iemand tegenkomt in je leven, die blind is voor dat vlekje, die gewoon denkt: dit is een leuk persoon, die net als jij van voetballen houdt, of van vissen, of een vreselijke hekel heeft aan Utrechters, noem maar wat, elk alibi is goed. Als je maar een aantal mensen hebt in je omgeving die jou leuk vinden om welke reden dan ook, dan ontstaat het gevoel: ik ben de moeite waard in de ogen van de ander. Dat probeer ik met die toekomstplanning te doen. Ik hoor hier te veel: we weten dat het je niet meezit, maar ik ben in de buurt om je te helpen. Het ademt liefdadigheid. Maar daarmee maken we de handicap veel te groot. We laten eerst mensen uit de boot vallen, uit gebrek aan respect voor diversiteit, om ze daarna weer in de boot te wurmen. We kunnen beter de boot op orde brengen!

Doortje Kal: ‘In ons Vriendendienstproject in Zoetermeer heeft de presentiebenadering ons erg geholpen de maatjes te motiveren ook met die deelnemers, die bijna niets wilden of konden, te blijven optrekken. De theorie van de presentie komt voort uit een praktijk van buurtpastoraat onder mensen die zich vaak sociaal overbodig voelen, niet in de laatste plaats omdat ze als sociaal overbodig weggezet zijn. Juist die groep biedt presentie een zorgzame betrekking aan.

Maatjescontacten hebben met de presentiebenadering gemeen dat ze belangeloos en aandachtig zijn, onvoorwaardelijk (zoals spreekt uit het aanbod met iemand op te trekken) en pretentieloos (het maatje is er niet op uit om iemand te ‘genezen’). Dat wil niet zeggen dat Vriendendiensten het actorschap van de deelnemers uit het oog verliezen.

Een maatje dat er is voor de deelnemer, aansluit bij zijn of haar leefwereld, aanbiedt hem of haar mee te nemen in de vaak als ongestuurd of intimiderend ervaren wereld, draagt wel degelijk bij aan het handelingsrepertoire van de deelnemer.’

Chris Haesendonckx: Wij hebben in de ondertiteling van onze projecten heel duidelijk staan dat het om ‘gearrangeerde ontmoetingen’ gaat - dat heb ik denk ik gespiekt van u, Doortje. Daar gaat het om: er zijn mensen in de samenleving die elkaar voorbij lopen. En toch zijn er mensen die behoefte hebben aan die ontmoetingen. Dus die moet je arrangeren. Het is het creëren van een kader waarin mensen elkaar tegen kunnen komen, mensen die elkaar anders niet tegenkomen, echt niet! Dat weet ik uit verhalen die mensen ons al jaren vertellen. Het gaat er niet om dat je professionele taken overneemt, ik heb het gevoel dat dat totaal niet aan de orde is. Dit speelt zich informeel af. Het gaat niet over zorgverlening aan mensen, het gaat erom dat er ontmoeting is. Dat vind ik echt belangrijk te zeggen. Dat dat voorop staat in al deze projecten. En ja, daarvoor is dus bemiddeling nodig.

Doortje Kal: Zitten we liefdadigheid te organiseren? Dat zet de weldoener op een hoge plaats en maakt degene die het maatje wil, klein. Maatjesprojecten spannen zich in vrijwilligers te vinden die naast iemand willen staan, er voor en met iemand willen zijn zonder dat iemand klein wordt gemaakt. Precies hierom is de presentietheorie belangrijk. Je maakt iemand de moeite waard door met hem op te trekken, en dat verleent iemand waardigheid. Die mag er zijn in zijn anders-zijn. De vlek hoeft niet weggepoetst, maar inderdaad ook niet groter gemaakt dan die is!

Ik vind het begrip ‘burgervriendschap’ iets dat je in de samenleving zou willen installeren. Zó dat het ruimte geeft aan kwetsbaarheid, aan kwetsbaar zijn, er mogen zijn, ook in je ontreding. Dat je daarmee niet iemand bent voor alleen de hulpverlening, voor de zorg, maar ook voor de samenleving. Het gaat in maatjescontacten niet alleen over samen leuke dingen doen! Zo straks werd gezegd dat mensen die uit de psychiatrie komen niet de meest populaire groep vormen. Het is belangrijk daarbij ook stil te staan; een maatjescontact kan zwaar en ingewikkeld zijn. Juist door naast iemand te gaan staan, kan het eenzijdige beeld van narigheid, moeilijkheid of lastigheid genuanceerd worden. Dat genuanceerde beeld kan in het contact groeien. Het kan zijn dat mensen die ‘blind zijn voor het vlekje’ beter in dat gewone contact slagen, maar ik weet dat die er ook wel eens voortijdig uitstappen, omdat het tegenvalt. Dus, hoewel ik hoop dat de maatjesprojecten aanstekelijk, letterlijk ‘voorbeeldig’ werken om je ook zonder bemiddeling als medeburger/burgervriend op te stellen, geloof ik dat het arrangeren van ontmoetingen middels maatjesprojecten voorlopig nodig blijft. Ik denk wel dat die voorbeeldfunctie verder uitgebuit zou kunnen worden.

Iemand uit het publiek: Vrijwilligers hebben toch recht om zich te ontwikkelen? Die hebben baat bij scholing, bijvoorbeeld over de presentiebenadering, interculturele ontmoetingen enzovoort. In die scholingen kunnen ervaringsdeskundigen weer een sterke rol vervullen.

Iemand uit het publiek: Er wordt gezegd dat het zo belangrijk is naar de buurman te stappen en te kijken wat we voor de buurman kunnen doen, maar zo’n contact kan ook veel te intensief worden. Daarom vind ik de maatjesprojecten zo fantastisch. Het maatjescontact is een heel goede manier om contacten tussen mensen die flink van elkaar verschillen onderling vorm te geven. En dan is het belangrijk dat we de maatjesprojecten die goed lopen, die gemakkelijk aan hun vrijwilligers komen, in beeld krijgen zodat we ook de maatjesprojecten kunnen ondersteunen die minder goed lopen. De *vrijwilligersacademie* kan daarbij helpen.²

Chris: Wat is de maatschappelijke draagwijdte van dit soort projecten? Wij gebruiken in onze projecten om de duo’s te organiseren cultuur als insteek, in een ander project de digitale kloof en in mijn project het vrijwilligerswerk. Je voelt dat deelnemers en vrijwilligers hun ervaringen mee naar huis nemen. Dat het in de familie een gespreksonderwerp wordt. Dat het iets op gang zet bij mensen. Dus ik denk dat er niet alleen op micro-, maar ook op macroniveau heel veel gebeurt.

Geesje Tomassen: Hoe maak je die ervaringen zichtbaar op macroniveau - zodat het daar effect sorteert, cultuur toegankelijker maakt?

Hanne Deckers: De mensen in armoede maken heel duidelijk dat de kosten een probleem zijn als men zelfstandig een culturele uitstap zou willen doen. Daarnaast wordt de informatie over culturele evenementen lang niet altijd toegankelijk gebracht. Als men niet bereid is daaraan te werken blijft ge mensen uitsluiten. Hetzelfde geldt voor de toegankelijkheid van de digitale snelweg of de vrijwilligersorganisaties. Er zijn structuren waarop mensen niet zomaar kunnen aansluiten. Dat signaleren we ook. De organisaties moeten nadenken over hun ontoegankelijkheid, over hun drempels.

² Aan de vrijwilligersacademie kunnen cursussen gevolgd worden door mensen die maatje willen worden, of het al zijn. Behalve de basiscursus zijn er vele cursussen, workshops en masterclasses die de diepte in gaan over specifieke problemen of uitdagingen.

Burgervriendschap buiten de maatjesprojecten

Inge van de Vooren (kwartiermaakster): Bij de maatjesprojecten zijn vaak lange wachttijden. Dan kijkt ons maatschappelijk steun systeem wat er voorhanden is in de wijk. Er zijn mensen die vrijwilligerswerk willen doen en dan gaan we bijvoorbeeld in de volkstuinen kijken. Dat is buiten de hulpverlening om, het zijn vaak oudere mensen die het niet meer alleen kunnen, en die zijn heel blij met die vrijwilliger die ze vaak op handen dragen. Dat is in hun eigen wijk en dan krijg je dat contact wel.

Voor sociale professionals is het belangrijk inzicht te hebben in de vele, vaak normatieve facetten van hun eigen culturele identiteit in relatie tot die van anderen.

Een mooi boek om dit inzicht te helpen ontwikkelen is: *Retourtje Inzicht. Creatief met diversiteit voor sociale professionals*, geschreven door Toinette Loeffen en Herma Tigchelaar, docenten en onderzoekers bij het Kenniscentrum Sociale Innovatie.

Het boek bevat drie *leerroutes*.

In de route ‘Denken’ presenteren de auteurs theorieën en een diversiteitsmodel om met diverse aspecten van diversiteit te werken. Geïnspireerd door de community art-methode dagen zij in de route ‘Doen’ studenten en professionals uit om op een creatieve en praktische manier aan hun diversiteitscompetenties te werken. In het ‘Dagblog van een reiziger’ kunnen ze zich laten inspireren door het verslag van een zoektocht naar inzicht. Verder maakt de lezer kennis met kleurrijke professionals die laten zien hoe zij creatief omgaan met diversiteit.

Toinette Loeffen en Herma Tigchelaar, *Retourtje Inzicht. Creatief met diversiteit voor sociale professionals*, Coutinho, 2de druk, 2013

Jan Arts: Ik werk in Maastricht bij een welzijnsorganisatie die veel vrijwilligers begeleidt. Wat mij opvalt is dat het in die burgervriendschap vooral over maatjes gaat, maar ik denk dat juist in de buurten heel andere vriendschappen of contacten kunnen ontstaan. Dan heb je niet een verhouding van weldoener en ontvanger maar een normale verhouding in de buurt, met elkaar op gelijkwaardig niveau. We proberen bijvoorbeeld mensen met een verstandelijke beperking te koppelen aan mensen die behoefte hebben aan tuinonderhoud - omdat ze dat leuk vinden. Dan ontstaat er een normale manier van samenleven waarin iedereen van waarde is voor elkaar. Ik ben een beetje verbaasd dat we hier niet spreken over de *netwerkcoach*. Die probeert netwerken in de buurten of in de omgeving te ontwikkelen.³

Marleen Botman: Onze vrijwilligers vinden netwerkcoaching leuk. Deelnemers willen het vaak ook na een jaar met een maatje te hebben opgetrokken.

Martin van de Lustgraaf (trainer): In de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking kan het voorkomen dat je als cliënt 666 professionals tegenkomt - daar kom je zo aan. En als je het dan hebt over vrijwilligers, wat mogen die dan nog zijn? Ik refereer graag aan de ‘*GAST-factor*’: het aanbieden van gezelschap, aanspraak, steun en tijd als effectieve en ‘burgervriendschappelijke’ manier om mensen uit hun isolement te halen. Ik zou zeggen, het zijn eigenlijk domeinen van kwaliteit van bestaan, die meer in de sfeer van respect, rollen, relaties liggen. Als die allemaal door het professionele circuit worden ingevuld, en dat zie je bij mensen met een verstandelijke beperking maar al te vaak, dan is dat de manier om iemand heel lang in een sociaal isolement te houden.⁴

Iemand uit het publiek: Ik wil mijn eigen woonsituatie benoemen als voorbeeld van hoe burgervriendschap ook anders kan worden gerealiseerd. In de tijd dat ik opgenomen was kwam ik erachter dat het niks voor mij was om vier hoog op dat flatje alleen te wonen, en toen ben ik op zoek gegaan naar alternatieve woonvormen. En uiteindelijk hebben wij een Centraal Wonen-project opgezet. Daar woon ik nu al 15 jaar. We wonen daar met zo’n 90 mensen. Je zou het een groot maatjesproject van het dagelijks leven kunnen noemen. Iedereen kent elkaar en als iemand die ouder is in de winter niet zelf de boodschappen kan doen, doet iemand anders dat. Iemand anders is goed in koken, weer iemand anders doet graag een klus voor een ander. En op het moment dat ik steun nodig heb, weet ik

iemand te vinden. Ik denk dat dat maatschappelijke steun, burgervriendschap in optima forma is, in het gewone dagelijkse leven.

Toinette Loeffen (docente HU): Wij leren studenten ook met diversiteit om te gaan.

Jorrit Meulenbeld (student Social Work): Je leert daardoor eigenlijk jezelf beter bekijken - door de verschillen bij anderen te zien en dat goed tegen elkaar weg te zetten... Er komt een hele hoop zelfkennis bij kijken, over hoe je jezelf opstelt tegenover de ander.

Hanne Deckers: Complimenten voor de oefening die de studenten krijgen. Ook in ons project merken we dat we heel erg vanuit ons eigen referentiekader kijken. Dat is een bron van vooroordelen die we ook met z’n allen hebben. Ook mensen die deelnemen bij ons en die met de beste bedoelingen in het project stappen, hebben nog steeds vooroordelen. We moeten echt een beroep doen dat mensen hun blik verruimen en zich inleven in de situatie van mensen die in armoede leven.

³ Een netwerkcoach is een vrijwilliger die iemand helpt met het opbouwen van een netwerk.

⁴ In deel negen van de serie internetfilmpjes ‘*De Wmo-gestript*’ mondt zo’n maatjes-benadering uit in het organiseren van een netwerkcoach: [www.youtube.com/watch?v=1jZced91NK4]